

- Schneider M. A New Administration's New Policy: The Rise to Power of Human Rights / M. Schneider // Human Rights and U.S. Foreign Policy / by P. Brown. - Wash, 1979.
- Уилсон Дж. Американское правительство: Пер. с англ. / Джеймс Уилсон. – Москва : Прогресс-Универс, 1995. – 509 с.
- Waltz K. Foreign Policy and Democratic Politics. Boston, Little, Brown, 1976. – 102 p.
- Широков О.Н. Принципы формирования политики «защиты прав человека» США и механизм ее реализации на международной арене в конце 60-х – 70-е гг. XX в. (исторические аспекты проблемы): дис. канд. ист. наук: 07.00.15 / Олег Широков. Нижний Новгород, 2001. – 280 с.
- U.S. Congress House Committee on Foreign Affairs. Subcommittee on International Organizations and Movement. Human Rights in the World Community: a call for U.S. Leadership: a report. Washington, U.S. Government Printing Office, 1974, 54 pages (93d Congress Record, 2d session, committee print)
- Тихонов А.А. Права человека во внешней политике США: 1970 – 1990 гг.: [обзор] / АН СССР, Ин-т государства и права, Ин-т науч. информ. по обществ. Наукам / Анатолий Тихонов. - М.: [б. и.], 1991. - 24 с.
- Kissinger H. Years of Renewal. The 3-d Book / Henry Kissinger. – N.Y.: Touchstone, 2000. – 1151 p.
- Foreign Policy and Human Rights. Issues and Responses / Editor: R. J. Vincent. – 2009. - 296 p.
- The President Campaign 1976. – Vol. 3. – The Debates. - Wash., 1979
- Carter J. Keeping Faith: Memoirs of a President / Carter J. – University of Arkansas Press, 1995 – 633 p.
- Президент США Дж. Картер и права человека в СССР / НИПЦ "Мемориал" [Елeкторний ресурс]. – Режим доступу: http://memo.ru/history/diss/carter_index.html
- Lipshutz B., Brzezinski Z. «White House Memorandum re: Meetings with Representatives of Citizens of Foreign Countries Relating to Human Rights Matters and Similar Situations» demanding coordination on Human Rights actions and statements / Lipshutz B., Brzezinski Z. / НИПЦ "Мемориал" [Елeкторний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memo.ru/history/diss/carter/files/lmg040.jpg>
- Brzezinski Z. K. Power and Principle: Memoirs of the National Security Adviser, 1977–1981 / Z. K. Brzezinski. – Farrar, Strauss, Giroux. 1983. – 464 p.

Золотарева Я. И. Формирование концепции прав человека во внешней политике США и механизмы ее реализации в 70-е гг. XX в.

В статье исследуется формирование концепции прав человека во внешней политике США и механизмы ее реализации в 70-е гг. XX в. Моральный смысл внешнеполитической стратегии на основе прав человека, введенный президентом Дж. Картером, должен был восстановить международные моральные позиции Америки и обеспечить консенсус внутри страны. В практическом воплощении правозащитная проблематика превратилась в ресурс внешнеполитического влияния США и важный критерий развития американско-советских отношений.

Ключевые слова: политика защиты прав человека, концепции внешней политики США в 60 - 70-е гг. XX в., детант, инициативы конгресса США 1973–1976 гг., администрация президента Дж. Картера, американско-советские отношения.

Zolotaryova Ya. I. Formation of the concept of human rights in U.S. foreign policy and its implementation mechanisms in the 70s of XXth c.

The article touches on the the formation of the human rights' concept of the U.S. foreign policy. Also the article clarifies its implementation mechanisms in the 70-ies of the XX century. The moral sense of foreign policy based on human rights was introduced by President Carter. It was intended to repair America's international moral stance and build consensus inside the country. In the practice human rights issues of the U.S. foreign policy turned into a resource of political influence and an important criterion for the development of US-Soviet relations.

Keywords: Human rights polity, the concepts of U.S. foreign policy in the 60–70-ies of the XX century, détente, initiative of the U.S. Congress in 1973-1976, President Jimmy Carter administration, US-Soviet relations.

УДК 94(367)

О. А. Янчук

АКТИВІЗАЦІЯ ПИТАННЯ “ЛЕМКІВСЬКОГО СЕПАРАТИЗМУ” В ОСТАННІ РОКИ ІСНУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Проаналізовано розвиток “сепаратистських прагнень” лемків в Польській Народній Республіці в період кризи соціалістичного устрою у 80-х роках минулого століття. Також звернено увагу на причини виникнення національної відрубності лемків і її вплив на відносини всередині українсько-лемківського середовища. Зокрема, розглянуто засоби проведення національної політики польського комуністичного уряду щодо лемківської проблеми, які спричинили появу націоналістично-етнографічних теорій лемків про національну відрубність останніх від українців у Польщі.

Ключові слова: лемки, Товариство лемків, Українське суспільно-культурне товариство, “лемківський сепаратизм”, українсько-лемківські відносини.

Події переломних 1980-х років в Польській Народній Республіці (далі – ПНР) призвели до актуалізації питання присутності на її території різних національних і етнічних меншин. Тоді вперше в історії ПНР їхнє питання постало на порядку денному в суспільній і політичній площині. Разом з цим, серед деяких активістів етнічних меншин виразно почали проявлятися ідеї власної приналежності до окремого народу за релігійною, культурною і мовною ознаками. Такою етнічною групою, в середовищі якої в роки існування ПНР почали поширюватися так звані “сепаратистські тенденції”, прагнення до відокремлення і відчуження, були

лемки. Частина лемківської спільноти не вважала себе етнографічною частиною української національної меншини, а завжди домогалася від комуністичної влади Польщі визнання їх як окремої народності та права на створення власної представницької організації. Таким правом з 1956 року, після початку політики десталінізації в СРСР, мали можливість скористатися усі національні меншини, що проживали на території ПНР (за винятком німецької).

Серед усіх лемків Польщі вкорінилося усвідомлення, що у 1947 році, під час ганебної акції "Вісла", їх було виселено із північних схилів Карпат у західні райони країни (здебільшого у Нижньосілезьке та Любуське воєводства) внаслідок помилкового сприйняття лемків за українців. Протягом декількох наступних поколінь в лемківському середовищі посилювалося відчуття ворожості і недовіри до українського населення, в тому числі і до їхнього офіційного представника в ПНР – Українського суспільно-культурного товариства (далі – УСКТ). Лідери лемків твердили, що Головне правління (далі – ГП) УСКТ опановане людьми, які вороже налаштовані проти лемків і лемківської культури [1, с.307]. Вдало підхоплювані владою ПНР ідеї лемківського відчуження часто спрямовувались на підігрівання антагонізму між лемками і рештою української громади для послаблення позицій останньої у власному середовищі і поглиблення антиукраїнської пропаганди в країні. Апогеєм українсько-лемківського протистояння стала інституалізація "сепаратистських прагнень" частини лемків наприкінці 1980-х років у формі незалежної від УСКТ, самоврядної організації – Товариства лемків.

Метою даної статті є характеристика явища "лемківського сепаратизму" в контексті українсько-лемківських відносин в Польщі протягом 1980-х років та його попередня еволюція.

На даний час в українській історіографії проблема лемківського сепаратистського руху в межах ПНР є не достатньо популярною, оскільки вітчизняні лемкознавці, в тому числі і відомий львівський історик-етнограф та громадський діяч Іван Красовський, не визнають етнічну відрубність частини лемків від українців у Польщі і вважають націоналістичну-етнографічну теорію окремих польських істориків, публіцистів про те, що "лемки – це лише лемки", помилковою.

Чимало зусиль для розробки даної теми доклали польські історики та етнографи. Питання національної ідентифікації лемків в часи ПНР знайшло своє відображення в працях Я. Сирника [2, 3, 4], Р. Дрозда [5], Б. Гальчака [5, 6, 7, 8], А. Сліви [9], І. Кабжінської [10], С. Лодзинського [11, 12], Є. Міхні [13], Е. Слись-Януш [14], С. Дудри [15], Х. Дуць-Файфер [16], у яких порушувалися питання еволюції національної свідомості лемків після Другої світової війни, наводилися різноманітні аргументи щодо їхньої приналежності, в тому числі розкривалися аспекти суспільно-політичної і культурної активності лемків в Польщі у другій половині ХХ століття. Серед наукових пошукувань, присвячених лемківській проблематиці, варто виокремити публікацію Я. Коневі [17], в якій авторка, аналізуючи усі загальноприйняті дефініції польської наукової термінології, що мали б допомогти вирішити конфлікт між культурно-етнічною ідентифікацією та почуттям приналежності частини лемків до народу-господаря, дійшла до висновку, що у польській науці на сьогодні відсутня чітка відповідь на питання: хто такі лемки – народ чи етнічна меншина? Таке ж питання у назвах своїх праць ставлять вищезазначені дослідниці – Е. Міхна та І. Кажбінська. Звичайно, подібні умови наукового трактування лемківської етнічної групи стають причиною поглиблення її "сепаратистських прагнень" і викликають подальший розкол в середовищі української громади Польщі, в тому числі віддаляють перспективу об'єднання усіх підгруп лемків в єдину етнічну спільноту української меншини.

Коріння "лемківського сепаратизму" і дискусія над питанням їхньої національної приналежності триває досить довго. У першій половині ХІХ століття виникла назва "лемко", "лемки", "Лемківщина", що походила від слова "лем" (з пол. – тільки) [18, с.9; 19, с.11]. На переломі ХІХ і ХХ століть в їхньому середовищі утворилися дві політичні орієнтації – українська і проросійська (москвофільська). Падіння монархії в Росії у 1917 році не спричинило масового переходу лемків до "українського" напрямку. Після закінчення Першої світової війни москвофільську орієнтацію лемків замінила "русинська". Згідно з цією течією, русини є не українцями, не росіянами, а окремою нацією [6, с.257; 8, с.22].

Як стверджує відома діячка лемківського національного руху в Польщі Хелена Дуць-Файфер, протягом міжвоєнного періоду в лемків зародилася етнічна самосвідомість, зникли різноманітні орієнтації та активізувалась політична діяльність, а назва "лемко" стала повсюдно використовуватись лемківськими активістами [16, с.3]. Однак на політизації своїх інтересів лемки не зупинилися, а приступили до спроб набуття територіальної автономії. У листопаді 1918 року на східних теренах Лемківщини (регіоні, розташованому в Бескиді-Низькому, на кордоні зі Словаччиною [8, с.21]) виникла Команьчанська Республіка, яка проіснувала до січня 1919 року [13, с.38]. У грудні 1918 року було утворено Русинську Народну Республіку Лемків (існувала 16 місяців – до березня 1920 року), очільниками якої переважно стали греко-католицькі священники [20, с.16]. Утворення лемківських республік потрібно сприймати як перші політичні виступи лемків [21, с.43].

У другій половині 30-х років ХХ століття національна політика Другої Речі Посполитої спрямовувалась на проведення тотальної колонізації і асиміляції лемківського і українського населення, поширення політики дискримінації і створення штучних поділів між українцями та поляками. Зокрема, розгорнулася кампанія за "врятування" лемків перед "українізацією". Польська преса виступила з "обґрунтованими" доказами, що діалект лемків є польським, а лемки – етнографічна група польського народу [22, с.256].

Осадницько-колоніальний, адміністративно-господарський та національний утиск, характерний для міжвоєнного періоду, створив привід для українсько-польського ворогування і переніс його на наступні покоління [23, с.5]. Ворогування двох народів залишило слід також і на українсько-лемківських взаємовідносинах, нав'язавши лемкам право на самовизначення себе як окремого повноцінного народу.

Під час Другої світової війни та після неї лемків змусили покинути свою землю і переселитися на територію України і північно-західні землі Польщі. Там їх розпорошили, щоб асиміляція в польському середовищі відбулася швидше [24, с.115]. Загалом, протягом першого повоєнного етапу в очах варшавських чиновників лемки були такими ж самими українцями, як усі інші переселенці, примусово переміщені внаслідок акції "Вісла". В офіційному обігу слова "українець", "український" не вживалися. Натомість, переселенців з Лемківщини реєстрували у списках як "русинів", "лемків", навіть "поляків" [4, с.24], що створило додатковий привід підкреслювати свою лемківську тотожність і визнавати себе окремою національністю. Таким чином, міжвоєнна і частково післявоєнна національна політика польських владних інституцій сприяла закоріненню "лемківського сепаратизму". Хоча почуття власної відокремленості і іншорідності не відрізняло їх від інших етнографічних груп українського народу, наприклад, бойків [20, с.14].

Створення УСКТ пришивдило розкол між українцями і лемками. Серед активних діячів Товариства лемки становили суттєву групу, але їхні прагнення мати власну організацію і друкований орган суперечило засадничим принципам національної політики комуністичної влади ПНР і, звичайно, були відкинута. Влада дозволила лише видавати спеціальний додаток до українського тижневика "Наше слово" на лемківському діалекті – "Лемківське слово" (пізніше – "Лемківська сторінка") [5, с.209]. Незадоволені лемківські діячі почали віддалятися від лав УСКТ. Х. Дуць-Файфер пише про співпрацю між УСКТ і лемками-автономістами так: "Здається, що в УСКТ неприхильно прийнята значна лемківська автономія. Свідченням цього є зміна текстів, які надсилають до "Лемківської сторінки", редагування з лемківської на літературну мову, впровадження змін в написання і заміна деяких слів іншими (наприклад, "русин" на "українець")" [13, с.51-52].

Лемки, що виступали проти державних декретів, були класифіковані як підбурювачі (так їх називали в структурах Міністерства внутрішніх справ), або ж як сепаратисти (так їх сприймали в УСКТ). З другої половини 1950-х років вони змушені були боротися і протистояти одразу двом противникам – офіційній владі та УСКТ, яке було лише інструментом реалізації національної політики партії і уряду [25, с.71-72].

Польські урядові кола не були зацікавлені в єднанні лемків з українським населенням Польщі. Щоб відштовхнути частину лемків від УСКТ і українських проблем, влада почала популяризувати назву лемків – "карпатороси"; з'являлися пропозиції прийняти її за національну етнографічну назву. Окремі польські публікації намагалися переконати лемків: "Ви не українці, не русини, ви – лемки" [26, с.4], створюючи тим самим сприятливий ґрунт для поширення націоналістичних прагнень останніх.

Використовуючи конфліктну ситуацію між лемківськими діячами і ГП УСКТ, Комісія Центрального комітету Польської об'єднаної робітничої партії зі справ національних меншин 11 серпня 1958 року на спеціальній нараді висунула на адресу ГП УСКТ вимогу в своїй діяльності враховувати регіональну відрубність лемків. Згідно з цим рішенням, в грудні наступного року було створено при ГП УСКТ Секцію для розвитку регіональної лемківської культури, яку очолив агент польських спецслужб, "ідеолог лемківського сепаратизму" Михайло Донський [1, с.308-309; 3, с.29-30]. Співпраця між Секцією і ГП УСКТ зводилася лише до того, що Секція користувалася бюджетним фондом УСКТ і фінансувала за його рахунок лемківські художні гуртки [3, с.31]. Таким чином, до 1970 року М. Донський разом з однодумцями працював над розколом українського населення на українців і лемків [1, с.311].

Співпраця між лемками і УСКТ не складалася. Лібералізація суспільно-політичних відносин в Польщі у 1980-х роках спричинила похвалення діяльності лемків, в яких не сформувалося почуття української національної свідомості. Молода лемківська інтелігенція розпочала проводити діяльність щодо набуття статусу нації [13, с.106].

Серед деяких лемківських активістів знову відродилася ідея створення самостійного суспільно-культурного товариства. У період воєнного стану в листопаді 1982 року група з 33 осіб з Кракова, Варшави, Цеханова і території колишнього Горлицького повіту виступила з проханням до Воєводського суду в Новому Сончі про реєстрацію "Товариства любителів лемківської культури в Польщі" (далі – ТЛЛК) [1, с.312] з резиденцією в Горлиці. Головними ініціаторами виникнення Товариства були: Павло Стефановські (соратник М. Донського), Федір Гоч (засновник музею лемківської культури в с. Зиндранова, створеного в 1968 році), Ярослав Трохановські (керівник і диригент хорової капели "Лемковина") та інші [3, с.39]. Цю ініціативу контролювали служби безпеки ПНР через інформатора, таємного співробітника під псевдонімом "Анджей" [4, с.25].

Незалежно від подальшого політичного рішення в справі ТЛЛК – у звіті про ситуацію в лемківській етнічній групі, опрацьованому в грудні 1982 року працівниками внутрішніх справ (полковником Т. Шинковським, майором В. Сукеннікім, капітаном Ф. Луцевічем) – операційна оцінка середовища української меншини вказувала на те, що розкол і поділ громади на українців і лемків був очевидним і незмінним фактом [3, с.39].

Тому не даремно деякі представники української меншини вважали, що поляки спеціально провокують і підтримують серед лемків сепаратистський рух [27, с.174]. Слова з Ухвали в справах національних меншин, прийнятої під час I З'їзду делегатів "Солідарності" в Гданську 7 жовтня 1981 року, про те, що "польські громадяни, які належать до інших націй і етнічних груп – білоруси, цигани, греки, литовці, лемки, німці, українці, татари, євреї та інші національності" [28, с.106], урівнювали лемків з іншими націями і стали важким ударом для заклопотаних збереженням своєї самобутності українців, котрі намагалися будь-що уникнути втрат "своїх" від асиміляції та колонізації [27, с.174].

У часи ПНР спецслужби завжди використовували проблему "лемківського сепаратизму", де українці намагалися виступати на захист прав людини і громадянина. У 1985 році служба безпеки "замовила" Едварду Прусу, автору кількох книг про боротьбу з УПА, провести експертизу для Воєводського управління

Лігниць [3, с.39; 4, 25; с.29]. У ній знаходимо такі слова: “Лемки то не українці, а такими можуть стати, якщо польська влада не перешкодить цьому процесу..., скажу прямо: в наших національних інтересах – відірвання лемків і бойків від українців, а їх не так мало, три чверті українсько-руської людності, понад 150 тисяч... Нам потрібно, щоб вони залишилися “собою”, просто лемками під домінуванням польської культури – що поступово приведе їх нарешті до польськості” [30, с.304].

Наприкінці 1980-х років у Польщі проявилася загальна тенденція підкреслювати окремішність лемків від українського народу [7, с.5]. Найбільш знаною публікацією того періоду є лист-маніфест відомого поета Єжи Гарасимовіча, опублікований у “Газеті краківській” у липні 1989 року: “Лемки то аніяка не етнічна група, але народ, такий як словаки, баски, чи шотландці... Лемки мають право отримати свою владу, свої національні символи, свій золотий стяг з червоним православним Хрестом... Чому лемки повинні були нести покуту і бути жорстоко покараними за безчинства Української повстанської армії (далі – УПА)? УПА то українці. Лемки то лемки” [29].

Формально “сепаратистські прагнення” частини лемківського середовища було інституціалізовано 7 квітня [3, с.39] (за іншими даними – 25 квітня 1989 року [13, с.106]), коли офіційно зареєстрували Товариство лемків, очолюване Анджеєм Копчою. Генеза Товариства сягає 1988 року, коли в приміщенні православної парафії в Лігниць з ініціативи Дмитра Русинкі відбулася зустріч, присвячена історії лемків. Головним лектором був Ярослав Голошак. Під час його виступу народилася ідея утворення лемківської організації, установчий з’їзд якої відбувся 5 березня 1989 року. Було ухвалено статут і обрано членів Правління Товариства, до складу якого увійшли: голова А. Копча, заступники – Стефан Косовкі і Петро Трохановські, секретар – Я. Голошак та інші.

Таким чином, Товариство лемків стало першою повоєнною організацією лемків [15, с.40], члени якого визнають себе представниками окремої національності – “гілки народу карпаторуського”. Польські “лем-лемки”, як їх називають на відміну від “лемко-українців”, відмовилися під час цього протистояння навіть від закликів повернення на Лемківщину, і натомість згодилися теоретично на сприйняття Чужих Земель, бо “нас тут більше, і ми тут єдині” [31, с.106]. Часописом Товариства є двомісячник “Бесіда”. Окрему увагу варто звернути на фестиваль – Лемківська Ватра [15, с.41], яка є символом їхньої окремішності і знаходиться в опозиції до іншого фестивалю – Ватра в Ждині на Лемківщині [31, с.106]. Вперше фестиваль Лемківська Ватра відбувся 1979 року. Головною його метою було проголошено збереження національної лемківської totoжності [15, с.41].

Завдяки допомозі від польського уряду Товариство лемків видає, окрім “Бесіди”, річник “Лемківський календар”, підручники для вивчення лемківської мови, організує навчання (в семи школах для 150 дітей), проводить наукові дослідження над історією і культурою лемків. При Товаристві діє лемківський театр в Лігниць [32, с.31-32].

Однак, Товариство лемків не представляє всю лемківську спільноту в Польщі. Окремо з 1989 року функціонує Об’єднання лемків в Польщі, яке є прибічником єдності лемків і співучасником Організації українців в Польщі. Його керівником став Ф. Гоч [33, с.19]. До активістів цієї організації належать діячі з Нижньої Сілезії (Б. Шост, Л. Гал), а також М. Донський, який повернувся до Польщі з США у 1987 році [3, с.39-40]. 30 грудня 1989 року в Горлиці відбувся установчий з’їзд Об’єднання [33, с.19]. Обидві вищезгадані лемківські організації були зареєстровані державною владою, що юридично санкціонувало існування в Польщі лемків-українців і лемків, які не належать до українського народу [7, с.5].

Третьою організацією, яка бажає бути поза всіма поділами та охопити усіх лемків і бойків, не враховуючи національну самоідентифікацію, є політична партія – Громадянське коло лемків “Господар”, утворена 1989 року (з 1991 року її назва – Русинсько-демократичне коло лемків “Господар”). У своїй політичній програмі вона ставить за мету повернення лемків і бойків на рідні терени за допомогою польської держави через створення відповідного “карпаторуського кредитного банку” [13, с.108-109].

Отже, внаслідок двозначної політики польської комуністичної влади в кінці 1980-х років у сфері питання визначення національної приналежності лемків вони так і не змогли до сьогодні чітко окреслити своє місце на політичній карті Європи, не змогли перетворитися ні в окремий народ, ні стати частиною одного з сусідніх. Частина лемків тяжіє до виокремлення себе як повноцінного народу, борючись за міжнародне визнання. Решта лемків, навпаки, прагнуть до єдності і порозуміння між усіма лемками та визнають себе частиною українського народу. Така ситуація унеможливує порозуміння всередині лемківської спільноти. Важко відповісти, чи лемки у Польщі колись прийдуть до визначення спільної ідентичності, однак вони приречені на цілковиту асиміляцію або ж на поширення серед них сепаратизму, національного нігілізму і ксенофобії. Усій українській меншині в Польщі загрожує сегментація, поглиблення протиріч і скорочення кількісного складу, якщо лемківська проблема не набуде належного розголосу і до неї далі не буде прислухатися держава і громадськість України.

Джерела та література

1. Трухан М. Українці в Польщі після Другої світової війни (1944-1984) / М. Трухан. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: Наукове товариство ім. Шевченка, 1990. – 403 с.
2. Syrnok J. Ludność ukraińska na Dolnym Śląsku (1945-1989) / J. Syrnok – Wrocław, 2007. – 304 s.
3. Syrnok J. UTSK wobec kwestii regionalizmu łemkowskiego / J. Syrnok // Рідна мова. – Wałcz, 2007. – № 8. – S. 23-45.
4. Сирник Я. Власті комуністичної Польщі та лемківське питання / Я. Сирник // Український журнал. – Прага, 2009. – № 1. – С. 24-25.
5. Drozd R. Dzieje ukraińców w Polsce w latach 1921-1989 / R. Drozd, B. Halczak. – Warszawa: Tyrsa, 2010. – 236 s.
6. Halczak B. “Mała” i “duża” ojczyzna łemków / B. Halczak // Rocznik Lubuski. – Zielona Góra, 2009. – T. 35. – Cz. 1. – S. 251 – 261.

7. Гальчак Б. Лемківський підсумок XX століття і перспектива на XXI століття / Б. Гальчак // Наше слово. – Варшава, 2012. – № 43. – С. 5.
8. Гальчак Б. Проблеми національної ідентичності лемків в Польщі / Б. Гальчак // Етнічна історія народів світу: Збірник наукових праць. – К.: УНІСЕРВ, 2008. – Вип. 26. – С. 21-28.
9. Sliwa A. Aktywność organizacyjna Łemków po 1989 roku / A. Sliwa // Siwerniak. – Lublin, 2009. – № 1 (39) – S. 6-15.
10. Kabzińska I. Między grupą etniczną a narodem / I. Kabzińska // Etnografia Polska. – Warszawa, 2000. – Z. 1 – 2. – S. 39-61.
11. Łodziński S. Aktywność społeczno-polityczna mniejszości narodowych / S. Łodziński. – Warszawa: Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, 1992. – № 29. – 29 s.
12. Łodziński S. Polityka państwa polskiego wobec mniejszości narodowych w latach 1989 – 1993 / S. Łodziński. – Warszawa: Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, 1994. – № 55. – 25 s.
13. Michna E. Łemkowie. Grupa etniczna czy naród? / E. Michna. – Kraków: Nomos, 1995. – 147 s.
14. Styś-Janusz E. Nad rzeką Panną. Z działalności społeczności łemkowskiej w Zyndranowej / E. Styś-Janusz. – Krosno: Roksana, 1998. – 72 s.
15. Dudra S. Łemkowie w III Rzeczypospolitej / S. Dudra // Łemkowie, Bojkowie, Rusini - historia, współczesność, kultura materialna i duchowa. – Zielona Góra, 2007. – T. II. – S. 39 – 52.
16. Duć-Fajfer H. Łemkowie w Polsce / H. Duć-Fajfer. – Warszawa, 1991. – 30 s.
17. Конева Я. “Національне” та “етнічне” у польській термінології / Я. Конева // Етнічна історія народів світу: Збірник наукових праць. – К.: УНІСЕРВ, 2001. – Вип. 9. – С. 87 – 89.
18. Trzeszczyńska P. Zagadkowy naród? / P. Trzeszczyńska // Łemkowie. – Kraków: Małopolski Instytut Kultury, 2009. – S. 7 – 14.
19. Kroh A. Łemkowie / A. Kroh. – Nowy Sącz, 1990. – 22 s.
20. Reinfuss R. Łemkowie w przeszłości i obecnie / R. Reinfuss // “Łemkowie: Kultura - sztuka – język”: Materiały z sympozjum zorganizowanego przez Komisję Turystyki Górskiej ZG PTTK. – Warszawa: Kraj, 1987. – S. 7 – 20.
21. Moklak J. Łemkowszczyzna w drugiej Rzeczypospolitej: Zagadnienia polityczne i wyznaniowe / J. Moklak. – Kraków: T-wo Wydawnicze “Historia Jagellonica”, 1997. – 223 s.
22. Красовський І. Лемки – етнографічна група українського народу / І. Красовський // Український календар. – Варшава, 1987. – С. 249 – 257.
23. Fudżak J. Łzy karpackiej ziemi: Wspomnienia / J. Fudżak. – Jasło, 2005. – 126 s.
24. Гуцули, бойки, лемки – традиція і сучасність: Матеріали наукової конференції / ред. Ю. Чонстка-Клапита. – Краків: Цетральний Осередок Гірського Туризму ПТТК, 2008. – 191 с.
25. Zwolinski J. Rapsodia dla Łemkow / J. Zwolinski. – Koszalin, 1994. – 130 s.
26. Красовський І., Солинко Д. Хто ми, лемки... / І. Красовський, Д. Солинко. – Львів: Обл. упр. по пресі, 1991. – 48 с.
27. Чушак Х. Немає вільної Польщі без вільної України: Україна та українці у політичній думці польської опозиції (1976-1989) / Х. Чушак. – Львів: ПАІС, 2011. – 302 с.
28. Podlaski K. Białorusini, Litwini, Ukraińcy / K. Podlaski. – Londyn: Puls Publications, 1985. – 109 s.
29. Кабачій Р. Україна очима українців Польщі і Словаччини [Електронний ресурс] / Р. Кабачій. – Режим доступу: <http://zakarpattia.net.ua/News/20753-NENKA-MACHUKHA-SUSIDKA>. – Назва з екрану.
30. Problemy Ukraińców w Polsce po wysiedleńczej akcji “Wisła” 1947 roku / pod red. W. Mokrego. – Kraków: Szwajpolt Fiol, 1997. – 465 s.
31. Клайзнер А. Сегментація української меншини у країнах Центрально-Східної Європи (Польща, Словаччина, Угорщина Румунія) / А. Клайзнер // Стратегічні пріоритети. – К., 2007. – № 4 (5). – С. 103 – 109.
32. Заміряне на Русинів: міжнародний семінар о русинських меншинах у виходосередній Європі / під ред. Т. Трієр. – Копенгаген: Данський інститут культури, 1999. – 91 с.
33. Ukraińcy w Polsce 1989-1993: Kalendarium. Dokumenty. Informacje / pod red. M. Czecha. – Warszawa: Związek Ukraińców w Polsce, 1993. – 318 s.

Янчук Е. А. Активизация вопроса “лемковского сепаратизма” в последние годы существования Польской Народной Республики

Проаналізовано розвиток “сепаратистських устремлень” лемків в Польській Народній Республіці в період кризи соціалістического строю в 80-х роках минулого століття. Також звернено увагу на причини виникнення національної обособленості лемків і її вплив на відносини всередині українсько-лемківської середовища. В частині, розглянуті способи проведення національної політики польського комуністического правительсва по лемківській проблемі, викликали появу націоналістически-етнографіческих теорій лемків о національній обособленості останніх від українців в Польщі.

Ключевые слова: лемки, Общество лемков, Украинское общественно-культурное общество, “лемковский сепаратизм”, украинско-лемковские отношения.

Yanchuk O. A. Activation of “Lemko separatism” issue in the last years of the People’s Republic of Poland

The development of Lemkos’ “separatist aspirations” in the People’s Republic of Poland during crisis of socialist order in 80-th of previous century is analyzed. It is also paid attention to reasons of national separateness Lemkos and its influence on the relations within the Ukrainian-Lemko environment. In particular, it is examined the national policy of the Polish communist government concerning Lemko issue, that caused to the emergence of nationalist and ethnographic theories of Lemko about their national apartness from Ukrainian in Poland.

Key words: Lemkos, The Lemkos Association, The Ukrainian Social and Cultural Association, “Lemko separatism”, Ukrainian-Lemko relations.